

اشاره‌های حیاتی در روخوانی قرآن کریم

مهارت روخوانی

در مقدمه‌ی کتاب‌های درسی قرآن اول تا سوم ابتدایی و کتاب‌های راهنمای معلم، درباره‌ی اهمیت و جایگاه روخوانی قرآن کریم و «روش اشاره» در آموزش مهارت خواندن قرآن، به تفصیل سخن گفته شده است. اما مشاهدات میدانی و بررسی سؤالات همکاران، نشان از نیاز به تأکید مجدد بر این موضوع دارد؛ البته به گونه‌ای ساده و جذاب. در این زمینه آموزگاران محترم به چند نکته‌ی مهم و حیاتی توجه کنند:

۱. آموزگاران محترم اول تا سوم ابتدایی حتماً باید از لوحه‌ی آموزشی قرآن (نگاره‌های لوح محفوظ) استفاده کنند.
 ۲. آموزگاران این سه پایه و حتی آموزگاران پایه‌های چهارم تا ششم ابتدایی، برای تدریس و رفع اشکال روخوانی دانش‌آموزان، باید به روش‌های اشاره‌ی ثابت و اشاره‌ی متحرک مسلط باشند.
 ۳. آموزگار در مرحله‌ی روخوانی (بخش خوانی و شمرده‌خوانی) نباید کلمات، ترکیب‌ها و عبارات و آیات درسی را برای دانش‌آموزان بخواند. بلکه فقط روی تقویت مهارت دیداری دانش‌آموزان از طریق لوحه‌های آموزشی، تأکید و توجه دارد.
- با رعایت موارد فوق می‌توان قدم‌های بعدی را به ترتیب زیر برداشت.

بنابراین، توجه به این نکته مهم است که دانش‌آموزان در مرحله‌ی اول لوحه را بخش بخش و در مرحله‌ی دوم عبارات کتاب درسی را به صورت شمرده می‌خوانند. در واقع این دو مرحله دو روی یک سکه و مکمل یکدیگرند.

نقش بینایی در یادگیری خواندن

بیشترین اطلاعاتی که از محیط کسب می‌شود، از طریق بینایی است. به عبارت علمی‌تر، حدود ۸۰ درصد از یادگیری از طریق چشم و دیدن اتفاق می‌افتد. از سوی دیگر، تنبیل‌ترین عضو بدن هم چشم است. یعنی چشم حدود ده درصد آنچه را می‌بیند، به مغز مخابره می‌کند. پس آموزگار باید با توجه به جایگاه خطیر هر یک از دو مجرای یادگیری یعنی چشم و گوش، در آموزش قرآن، از سطحی‌نگری و ساده‌انگاری بپرهیزد تا فرصت‌های ناب آموزش به تهدید تبدیل نشوند.

مزیت‌های روش دیداری

روش دیداری، علاوه بر آنکه مبنای اصلی آموزش خواندن است، مزایای متعددی هم برای آموزش، تثبیت، تعمیم و تعمیق یادگیری ایفا می‌کند. از آن جمله:

۱. قدرت تعمیم‌پذیری روش دیداری نسبت به روش شنیداری

سنگ بنای مهارت خواندن

در کار با لوحه، اشاره‌ی صحیح و فنی به حروف و حرکات، از مهم‌ترین گام‌های اولیه در آموزش روخوانی قرآن است. اگر این آموزش که نقش بسیار مؤثری در بازشناسی حروف و حرکات و دقت در صحیح خواندن دانش‌آموزان دارد، به شکل درست و کامل انجام شود، مهم‌ترین سنگ بنای مهارت خواندن صحیح قرآن گذاشته می‌شود.

توجه: در هنگام آموزش لوحه، با اشاره‌ی آموزگار، دانش‌آموزان فقط بخش خوانی می‌کنند. یعنی در این مرحله شمرده‌خوانی صورت نمی‌گیرد، بلکه پس از آموزش بخش خوانی لوحه، دانش‌آموزان (در همان جلسه) کتاب‌های درسی قرآن را باز می‌کنند و هر کدام بخشی از آیات و عبارات درس را به صورت شمرده می‌خوانند.

روش اشاره‌ی ثابت

اشاره‌های ثابت عبارتند از اشاره‌ی دست به صداها: **سَـ** و علائم تنوین **ـُـ** (زمانی که یک حرف و یک حرکت با هم در یک بخش قرار دارند). در این حالت، به صدا یا علامت تنوین اشاره می‌کنیم. همچنین، در اشاره به الف کوچک، وقتی الف کوچک بالای حرف قرار گرفته باشد، مانند:

رَحْمَنُ هَذَا ذَالِكُ

حال به چند کلمه‌ای که اشاره‌ها در آن‌ها ثابت است توجه کنید:

كَذَلِكَ أَحَدًا مَسَدًا كُتِبَ

در بخش‌های اداری این گونه حرکات، با استفاده از خط‌بر یا وسیله‌ی مشابه دیگری، به خود حرکت اشاره می‌کنیم و از دانش‌آموزان می‌خواهیم همه با هم بخوانند. بدین ترتیب که در کلمه‌ی «كَذَلِكَ» به حرکت «ت» اشاره می‌کنیم و از دانش‌آموزان می‌خواهیم بگویند: «ک» سپس به «الف کوچک» اشاره می‌کنیم و دانش‌آموزان با هم می‌خوانند: «ذ»، بعد به «س» اشاره می‌کنیم و آن‌ها می‌خوانند: «ل» و سپس به «ت» اشاره می‌کنیم و دانش‌آموزان می‌خوانند: «ک».

فوت کوزه‌گری

در بین هر اشاره باید «مکت قابل توجه» (مکت معنادار) داشته باشیم تا دانش‌آموزان فرصت کافی برای تشخیص و خواندن آن بخش و انتقال به بخش بعدی بیابند. این همان فوت کوزه‌گری در آموزش روخوانی قرآن است.

یادتان باشد، پس از هر بار اشاره، خط‌بر (یا وسیله‌ی اشاره) را از صفحه جدا کنید تا دانش‌آموزان تفکیک دو بخش را احساس کنند. به همین ترتیب، در کلمه‌ی «أَحَدًا»، همراه با مکت بین بخش‌ها، به ترتیب به «ت»، «س» و «ذ» اشاره می‌کنید و دانش‌آموزان می‌خوانند «ل»، «ح»، «ذ».

به همین ترتیب، در کلمه‌ی «مَسَدًا» به ترتیب به «ت»، «س» و «ذ» اشاره می‌کنید و آن‌ها می‌خوانند «م»، «س»، «ذ». و باز در کلمه‌ی «كُتِبَ» به ترتیب «ت»، «س» و «ذ» اشاره می‌کنید و دانش‌آموزان با هم می‌خوانند «ک»، «ت»، «ب».

نکته: توجه داشته باشید که ممکن است در یکی دو بار اول، برخی از دانش‌آموزان، در هنگام اشاره‌ی معلم، تنها حرکت را بخوانند. در این صورت به آن‌ها تذکر دهید که هر حرکت و حرف زیر آن را با هم بخوانند.

روش اشاره‌ی متحرک

با توجه به آنچه گفته شد، در غیر از موارد فوق، بقیه‌ی اشاره‌ها، اشاره‌ی متحرک هستند. در این نوع اشاره، دست آموزگار از مصوت

۲. گرفتار نشدن دانش‌آموزان در دام «کلی خوانی» کلمات قرآنی (به‌عنوان یکی از مهم‌ترین دلایل غلط‌خوانی عموم دانش‌آموزان)

فلسفه‌ی وجودی لوحه‌ی آموزشی

با توجه به تفاوت روش‌های دیداری و شنیداری در آموزش قرآن و مزیت‌های روش دیداری، یکی از ابزارهایی که آموزگاران پایه‌های اول، دوم و سوم ابتدایی باید از آن استفاده کنند، نگاره‌های خواندن (لوح محفوظ) یا لوحه‌ی آموزشی قرآن است. این ابزار بخش جدایی‌ناپذیر آموزش روخوانی قرآن به روش دیداری است.

توجه: فلسفه و هدف اصلی استفاده‌ی معلم از لوحه‌های روخوانی، عادت دادن چشم دانش‌آموزان نسبت به دقت در حرکات، علائم و نمادهاست.

نحوه‌ی اشاره‌ی صحیح به حرکات و عبارات قرآنی

قبل از کار با لوحه، آموزگار باید با انواع اشاره آشنا باشد. در آموزش با لوحه، دو نوع اشاره داریم، اشاره یا ثابت است یا متحرک. در اشاره‌ی ثابت دست آموزگار ثابت است. در اشاره‌ی متحرک دستش حرکت می‌کند.

به سمت حرف و یا برعکس، حرکت می‌کند. این شکل از اشاره در موارد زیر پیش می‌آید:

۱. اشاره از حرف به سوی حرکات بلند (ا، ی، و) در بخش‌های دارای این گونه ترکیبات مانند «نوحیها»، در حالی که به وسیله خطی، از حرف «ن» به سوی صدای «و» اشاره می‌کنیم، دانش‌آموزان می‌گویند «نو» آن‌گاه از «ح» به سوی صدای «ی» اشاره می‌کنیم و آن‌ها می‌گویند: «حی» و سپس از حرف «ه» به سوی صدای «ا» اشاره می‌کنیم تا بگویند «ها».

۲. اشاره از حرکت کوتاه به سوی حرف ساکن مانند اَصْلِحْ، اِسْتَكْبِرْتُمْ و اَمْهَلْهُمْ. در این گونه کلمات، از حرکت به سوی علامت سکون اشاره می‌کنیم. مثلاً در کلمه «اَصْلِحْ» از حرکت «ت» به علامت «ت» اشاره می‌کنیم و دانش‌آموزان می‌گویند «اَص» سپس از حرکت «ل» به علامت «ت» اشاره می‌کنیم و آن‌ها می‌خوانند «لِح».

۳. اشاره به تشدید در بخش‌های دارای حرف مشدد، مانند رَبُّ، حَقٌّ و لَمَّا. در این گونه کلمات، از حرکت کوتاه به سوی علامت تشدید اشاره می‌کنیم. مثلاً در کلمه «رَبُّ» از حرکت «ت» به سوی علامت «ت» اشاره می‌کنیم و دانش‌آموزان می‌خوانند «رَب». سپس به حرکت «ت» اشاره می‌کنیم و دانش‌آموزان با هم

می‌خوانند «ب».

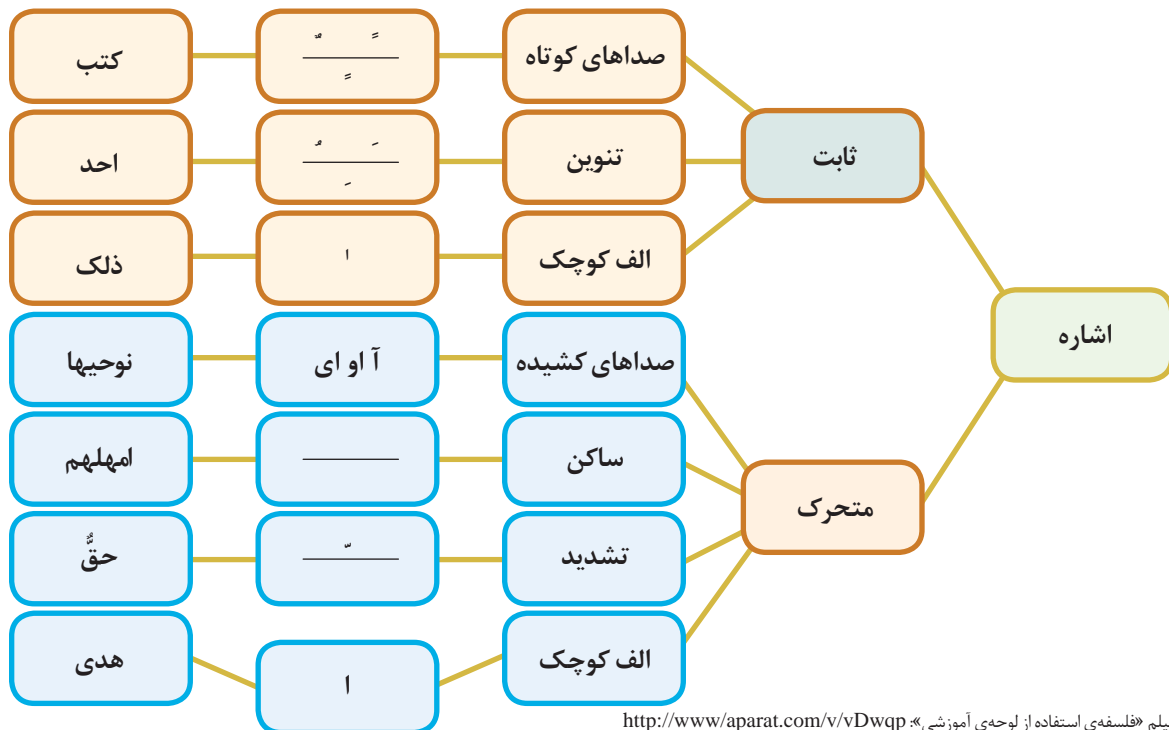
نکته: همان‌طور که قبلاً گفته شد، اگر الف کوچک از حرف جدا افتاده باشد و روی حرف ناخوانا قرار گیرد، اشاره متحرک است؛ مانند:

هُدًى عَلَىٰ حَتًى

در اینجا به دانش‌آموزان می‌گوییم، هر وقت دیدیم الف کوچک از جایش جدا شده است، ما به سمتش حرکت می‌کنیم. در واقع، داریم قاعده‌ای را هم به دانش‌آموزان یاد می‌دهیم که: «پایه‌ی الف مقصوره ناخواناست»، اما هرگز از این نوع ادبیات استفاده نمی‌کنیم؛ چرا که دانش‌آموز نمی‌داند مقصوره چیست؟ و منظور از الف مقصوره چه چیزی است؟ و پایه‌ی الف مقصوره یعنی چه؟ در واقع، از قاعده‌گویی می‌پرهیزیم و تا حد امکان قواعد روخوانی را به ساده‌ترین شکل و به زبان کودکان بیان می‌کنیم؛ آن هم در حین آموزش روخوانی.

توجه: اگر امکان برگزاری دوره‌های ضمن خدمت در منطقه میسر نیست، همکاران محترم می‌توانند از طریق طرح موضوع در شورای آموزگاران مدرسه یا با مراجعه به «کانال کلاس معکوس آموزش قرآن» برای آموزش اقدام کنند.

روش اشاری ثابت و متحرک در يك نگاه

فیلم «فلسفه‌ی استفاده از لوحه‌ی آموزشی»: <http://www.aparat.com/v/vDwqp>

فیلم نحوه‌ی «اشاره‌ی ثابت»: <http://www.aparat.com/v/IMbq8>

فیلم نحوه‌ی «اشاره‌ی متحرک»: <http://www.aparat.com/v/BHudi>